

Boekbesprekingen

Pieter Geyl in Zuid-Afrika, verslag van de lezingentournee langs universiteiten in Zuid-Afrika juli-december 1937. Verzorgd en toegelicht door P. van Hees en A.W. Willemsen. Suid-Afrikaanse Instituut, Amsterdam 2000, ISBN 90 74112 20 X, (paperback) 68 blz., f24,95

In 1937 trok de Utrechtse historicus Pieter Geyl met zijn vrouw ruim drie maanden door Zuid Afrika, waar hij op uitnodiging van het 'Lezingencomité van de Zuid-Afrikaanse Universiteiten' een reeks voordrachten gaf over de Nederlandse geschiedenis en cultuur. Zijn vele indrukken en ervaringen schreef hij in 1943 op toen hij door de Duitse bezetters bij St. Michielsgestel in gijzeling werd gehouden: 'De herinneringen, aan personen, aan ontmoetingen, gesprekken, incidenten, aan landschappen, exotische natuur, kaffers en kleurlingen, aan verschijnselen, stromingen, aan verheugeningen en ergenissen verdringen zich. Ik heb in mijn hele leven nauwelijks een vollere tijd beleefd.'

Het reisverslag van Geyl is te lezen in het door het Suid Afrikaanse-Instituut uitgegeven boekje *Pieter Geyl in Zuid-Afrika*. Het 86 pagina's tellende handgeschreven manuscript werd verzorgd en toegelicht door P. van Hees

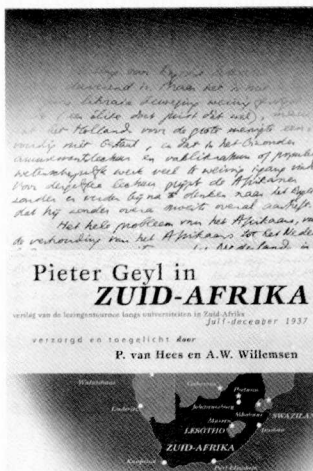
en A.W. Willemsen. Beiden hebben al enkele publikaties over de historicus op hun naam staan. Zij hebben zoveel mogelijk de oorspronkelijke tekst aangehouden en de tekst is daarbij goed geannoteerd.

Geyl geeft een interessante beschrijving van zijn waarnemingen in het vooroorlogse Zuid-Afrika. De verschillende tegenstellingen in het land ontgingen hem niet. Zo was er de strijd tussen de Engels en Afrikaans sprekende

blanke bevolking, en de toenemende spanningen tussen de blanke en de zwarte bevolking. Maar waar het Geyl tijdens zijn bezoek bovenal om ging was 'de positie en de culturele ontwikkeling van het Boerendom, de verhouding van Afrikaans en Nederlands, van de Afrikaners en de Hollanders'.

Ook in dit reisverslag komt weer de interesse van Geyl voor het nationalisme als politieke ideologie naar

voren. Voor Geyl was de taal een belangrijk bindend element voor een nationale eenheid. Hij was een fel aanhanger van de Groot-Nederlandse gedachte en wilde de verwantschap van het Nederlands over heel de wereld bevorderen. Dat is ook waar het Geyl om ging tijdens zijn reis naar Zuid Afrika: 'een versterking van de kennis en het gebruik van de Nederlandse taal om zo als het ware de wortels van het Afrikaans



en van het eigen Afrikaner nationale bewustzijn te versterken', aldus Van Hees en Willemsen. Ter bevordering van de culturele betrekkingen kwam Geyl bovendien tot enkele concrete plannen, waar hij zich op stortte na zijn terugkeer in Nederland. Deze plannen zijn door Van Hees en Willemsen in een tweetal bijlagen aan het reisverslag toegevoegd.

Geyl verkeerde wat betreft de positie van de Afrikaner bevolking in Zuid Afrika duidelijk in een tweestrijd. Enerzijds was hij voorstander van een groeiend Afrikaans nationalisme. Dit moest het behoud van de taal en cultuur bevorderen en opslokking door de Engelsen tegengaan: 'Het nationalisme betekende de politieke machtstelling van het Afrikanerdom, het breken van de Engelse overheersing, het handhaven en verwezenlijken van de Afrikaner maatschappelijke en ethische idealen.'

Dat Geyl zich aan de ene kant wel in kon inleven in het nationalistische gevoel van de Afrikaners, deed hem niet verhinderen herhaaldelijk zijn ongenoegen over de sterke mate van nationalisme in het land te uiten. Hij zag heel goed de gevaren van het nationalisme in voor de verhoudingen in het land. Vooral wees hij op het gevaar van de Duits nationaal-socialistische invloeden, waar

veel Afrikaners ontvankelijk voor waren: 'De haat tegen de Engelsen, de vrees voor de kleurlingen en de Kaffers maakten de Afrikaners volslagen weerstandloos tegen de Duitsers en hun rastheorieën.' Evenals zijn felle strijd in Nederland tegen het nationaal-socialisme, kwam hij ook in Zuid Afrika tegen dit gevaar in opstand.

Geyl had echter minder oog voor de andere grote tegenstelling in het land, die tussen de blanken en de kleurlingen en zwarte bevolking. Geyl was niet blind voor de achtergestelde positie van de zwarte bevolking in het land. Zo wijst hij in zijn reisverslag op de slechte behandeling en hun slechte levensomstandigheden. Zijn aandacht leek echter vooral uit te gaan naar de kleurlingen en hun positie binnen Zuid-Afrika. Geyl sloot niet zijn ogen voor de problematiek van de kleurlingen en de zwarte bevolking, maar hij leek duidelijk niet de volle ernst van de situatie in te zien.

Naast de serieuzere onderwerpen die Geyl behandelde, bevat het boekje verder beschrijvingen van zijn reis, over de vele verschillen in het landschap, en over de mensen die hij daar ontmoette. Dit beschrijvende karakter van zijn reisverslag en het enthousiasme waarmee Geyl over zijn bezoek schreef maakt het geheel prettig leesbaar.

Lisa van der Veen